

A süköi ferde torony

Kevesen tudják, hogy az ismert pisai ferde toronnyal sorstárs épületkuriózzummal az udvarhelyszéki Sükö is büszkélkedhetne. Ellenben amíg nyugat-európai rokona világhírnévnek örvend, addig székelyföldi társa az enyészet és a feledés homályából várja a szebb jövőt. Pedig ferdének a mi tornyunk is elég ferde. Olyannyira jól sikerült másolni az itáliai mestert, hogy félő volt, már-már túlszárnyalják, ezért 1978-ban a felső emeletét lebontották. Így most már csonka is és ferde is. Híres nem lett mégsem.

A süköi református atyafiak, már ami a templomépítés tudományát illeti, nem tekintenek túl szerencsés múltra vissza. Az elsétált háromszáz esztendő öt templomot és két tornyot jegyez a süköi építetőknek.

A kis református gyülekezet harca az elemekkel 1667-től kezdődik, amikor azzal a szándékkal, hogy ők mindenáron anyaegyház lesznek, templomot építettek. Mivel kevesen voltak és szegények, fából építettek istenházát a malomfalvi Székely Ferenc által adományozott telken, a falu délkeleti részében.¹ Ez a templom kicsi volt és szerény, Istennek szolgáló. Ha hihetünk az egyházi krónikának, akkor a kis épület rövid életű volt. Az ingoványos területen, a megfelelő alapozási munkálatok hiányában két évtizeddel a felszentelését követően földcsuszamlás áldozata lett. Romjaiból újjáépítik, de két évre rá villám csap bele.² A székely makacsság és kitartás arra ösztönzi a gyülekezetet, hogy dacolva a körülményekkel, újra építkezzenek. Ezt a templomot ábrázolja az első katonai felmérés.

1771-ben aztán kipattan az ötlet, hogy építenének kőből maradandóbb és ékebb templomot. Az ötletet tettek

kövezték, de mivel ekkortájt a reformátusok nem voltak a sors kegyeltjei Erdélyben, az engedélyre négy esztendőt vártak, amelyet a Guberniumtól nyertek meg végül. Keövetsi István lelkész vezényletével lázas igyekezettel látnak a munkálatokhoz, azonban a szegény eklézsiát meghaladták az építkezés költségei. Sok időre félbeszakadnak a munkálatok, mivel a mestereknek sok pénzzel tartoztak. Végül országos gyűjtésekből sikerül véghezvinni a művet. De mintha a sors kegyetlen játékot játszana velük. Két évvel a munka végeztével „a kő falak sok helyen el váltak egymástól, a bolt hajtás le-szakadozott annyira, hogy már félve gyakoroljuk vala a templomba az isteni tiszteletet”³ – jelenti a megyebíró az egyházi előjáróknak. Ennek okát a „helynek tsekélységében” látják, vagy „az építésben eshetett fogyatkozásnak” tulajdonítják. Az ezt követő években számos elkeseredett kísérlet születik az új templom megmentésére, országos gyűjtéseket szerveznek 1786-ban, 1799-ben és az 1800-as évek elején. 1807-re azonban végképp belátják, hogy ezt a harcot bizony elvesztették. Fogják magukat és a templomot teljesen lebontják, új helyszínre, a falu felső

részébe költöztetve. A süköiek igyekeznek a rossz emlékű régi templomhelytől megszabadulni, így történt, hogy elcserélték azt száz forintnyi pótlással a helybéli Farcádi Józsa Dániellel és Vajda Jánossal, majd nagy reményekkel és tervekkel látnak hozzá a felszegi telken kezdődő munkálatoknak.⁴

1826-ban kezdték meg az építőanyagok beszerzését. Medesérről hozatták a cserepet, Homoródkeményfalváról a meszet, a többi építőanyagot az egyházközség önkéntes munkával hordta össze. Kőművesmesternek az udvarhelyi Ferdider Ferencet fogadják fel.⁵ A munkálatok 1832–1837 között nagyobb intenzitással zajlottak. Az országos kéregetések adták az anyagi lendületet, a négyéves kéregetés alatt összesen 610 német forint és 46 krajcár⁶ gyűlt össze. Csak az összehasonlítás kedvéért: a mester pénzbeli bérezése 1020 magyar forint volt, amelyért a templomot és tornyát kellett felépítenie.

1838 elejére kiapadnak az egyházközség pénzforrásai, így az építkezések teljesen leállnak. Ekkor az egyházközség híveihez fordul, megkérdve, hogy folytassák-e az építkezést, avagy „jobb időkre” halasszák. 17 család 14 ellenében a munkálatok bevezését sürgeti. 1838-ban új kőművest szerződtek Csekefalvi Bú Zsigmond személyében, de a lelkesedés ismét elakadt az eklézsia üres, adóssággal terhelt kasszájának tulajdoníthatóan.⁷ Az építkezések elkezdése után 15 évvel a munkálatok végleg elakadni látszanak, az utolsó öt aszályos esztendő teljesen kimerítette a csupán 32 gazdaságot számláló egyházközség és lakosainak tartalékait. A parciális zsinat ekkor vizsgálóbizottság felállítását rendelte el, amely a helyszínre kiszállva arra a következtetésre jutott, hogy az egyházközség saját erejéből az építkezést befejezni nem tudja.⁸

1840-ben újból elkezdik az országos kéregetéseket, a kis plusz tőkéből a következő évre sikerült befejezni a tornyot. A templom berendezése 1848-ban kerül a helyére. Ezzel elérkezett az idő a templom felszentelésére, amely még abban az esztendőben megvalósult, lezárva az egyházközség életében a mintegy 26 éves építkezéssel és nyomorúsággal teli időszakot. A munká-

Falukép Sükőről az 1960-as évekből (A süköi református parókiában)

Sükö az I. katonai felmérésen

latok hozzávetőlegesen 3229 magyar forint 42 dénárba kerültek, ami csupán a pénzben kifizetett összegeket jelenti, de ez nem a teljes költség. Azt felbecsülni sem lehet, hogy mennyi gabonát, pálinkát stb. kellett az építkezés folyamán előteremteni, hiszen az összegek mellett szinte mindenik szerződésben találunk erre vonatkozó adatot.

Az egyházközség gondjai az építkezések végeztével nem szűntek meg. Amellett, hogy el volt adósodva, hamarosan még újabb megpróbáltatások elé nézett. Úgy tűnik, hogy a helyszín megválasztása ebben az esetben sem volt túlzottan szerencsés, mivel pár évtizeddel a munkálatok végeztével ez a templom is, akárcsak elődje, repedezni kezdett. A harc az elemekkel ismét vesztesre állt. Menteni a menthetőt 1876 márciusában a vizitáció elrendeli, hogy a templom mellett „gátat” (töltést) kell emelni.⁹

1881-ig nem történik jelentősebb előrelépés a nélkülözhetetlen javítások terén. Ekkor felkéri Vánky Kálmán udvarhelyi mérnököt, aki tételes költségvetés-tervezetet nyújt be az egyháznak, aminek végösszege 2012 forint 47 krajcár volt, egy kisebb templomnak az ára. A Vánky által javasolt munkálatokat csak részleteiben tudták kivitelezni 1883-ban, nagyjából az ő költségvetésének harmadából, összesen 700 forintból. Ehhez is 200 forint kölcsönt kellett felvenniük, százat az egyház pénztára, százat a faluközösség állt és az egyházközség tőkájából 190 forintot fordítottak erre a célra.¹⁰ Ebből a pénzből csupán a nagyobb repedéseket tud-

ták eltüntetni, a mélyreható, a probléma gyökerét okozó nedvesség megszüntetését, a falak felzását nem oldották meg annak ellenére, hogy már az azt megelőző években is jelentős összegeket fordítottak a repedések javítására, pl. 1882-ben 380 magyar forint 61 krajcárt.¹¹ Az alapfalak időbeni meg nem erősítése helyrehozhatatlan károkat okozott.

Az épület az állandó javítgatások ellenére egy bő évszázaddal megépítését követően hasznavehetetlenné vált. 1969-ben még egy utolsó nagy szerkezeti megerősítéssel kísérleteztek, de a sorozatos talajcsúszások miatt a vállalkozást nem koronázta siker. Így 1978-ban a templomtestet teljesen le kellett bontani. Az egyre ferdülő torony még megúsza. Hogy az összeomlástól megmentsék, megkurtították és új tetőzettel látták el, amelyet még a mai napig használnak, benne két haranggal.

A sükőiek ötödik templomát 1983-ban szentelték fel, ismét más helyszínre építve, szerényebb méretekben és kivitelezésben. Azokban az időkben szinte hihetetlen és értelmetlen vállalkozásnak tűnt istenházát építeni. De a kis egyházközség lelkesével, Antal Gézával az élen véghezvitte az elképzelhetlent. A kis gyülekezet meghazudtolva önmagát, a semmiből, szinte az éjszaka sötétjéből mintegy varázslással húzta elő az új épületet. A régi berendezéssel töltötték meg új templomukat. A kis épülethez hozzászabott berendezés kissé furának tűnhet annak, aki nem ismeri a gyülekezet történetét. Így a megkurtított szószékkorona jellezze mindnyájunknak az egyházközség kitarthatását és a jövőbe vetett hitét.

A ferde torony lassan Sükö jelképévé vált. Hogy ma is áll, azt funkciójának köszönheti, ugyanis az istentiszteletek jelzésére itt harangoznak, innen indul a hívó szó az alig több mint 100 lelket számláló falucska lakóinak minden vasárnap. Az eredetileg háromemeletes, vízszintes párkányokkal tagolt tornyot cserépfedésű, alul íves élű gúlasisak koronázta. A tömör égetett téglából épült toronyba az utca felől nyílik szegmensíves kialakítású bejárat, amely fölött egyenes záródású ablak, az északi és déli oldalon pedig 1-1 téglalap alakú résablak nyílik. A következő szinten északi, illetve déli irányba 1-1 ovális ablakon jut be a fény. A torony legfelső szintjét eredetileg nagyméretű, félköríves záródású ablakok törték át mind a négy égtáj felé. A torony ebben a formájában azonban ma nem látható, mivel az összedőléstől való félelmükben a sükőiek a hangablakok közepéig visszabontották a múlt század '70-es éveinek végén, és ekkor „nyerte el” kissé aránytalan alakját, melyet leginkább az új sátorfedés, valamint a megkurtított ablakok furcsa kinézete határoz meg. Így ma az eredeti, szép, karcsú, óraíves torony helyett egy súlyos, tömörszerű, egykori formájából kivetkőztetett épületet látunk. A helyenként foltszerűen lehullott vakolat megkönnyíti ugyan a torony szerkezeti elemeinek, építészeti megoldásainak vizsgálatát, de egyúttal felhívja figyelmünket, hogy hiányosságai ellenére élni akar...

Kovács Árpád–Nyárádi Zsolt

1. Udvarhelyi Református Egyházi Levéltár, 22. csomag, 6. irat.
2. Antal Géza: *A sükői református templom története.* (Kézirat az egyházközségi levéltárban.)
3. Sükői Református Egyházközségi Levéltár, a továbbiakban SREkL 33. köteg, II. csomag, 3. irat.
4. SREkL 33. köteg, I. csomag, 19. irat.
5. Ferdider korábban az udvarhelyi Szent Miklós plébániatemplomban az oltárok falazási munkáját végzi, 1791–1798 között Jászfalván templomot épít, majd a nagygalambfalvi református templom boltozatát bontja le és alakítja át, meszeli újra 1816-ban 200 rhénes forintért.
6. 1 német forint (rajnai forint, rhénes forint) = 60 krajcár = 80 magyar dénár, 1 kamarai magyar forint = 100 magyar dénár = 75 krajcár. 1867-től 1 forint = 100 krajcár.
7. SREkL 33. köteg, I. csomag, 12. irat.
8. SREkL 33. köteg, III. csomag, 3. irat.
9. SREkL 3. köteg, 1876-os bejegyzés.
10. SREkL 36. köteg, III. csomag, 5. irat.
11. SREkL 5. köteg, 1882-es bejegyzés.

A ferde torony manapság